

פינחס: ירושה ברבנות

רמב"ם הלכות מלכים פרק א ה"ז

כשמעמידין המלך מושחין אותו בשמן המשחה, שנאמר ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו, ומאחר שמושחין המלך הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם, שהמלכות ירושה שנאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, הניח בן קטן משמרין לו המלוכה עד שיגדיל, כמו שעשה יהוידע ליואש, וכל הקודם בנחלה קודם לירושת המלוכה, והבן הגדול קודם לקטן ממנו, ולא המלכות בלבד אלא כל השררות וכל המינויין שבישראל ירושה לבנו ולבן ב בנו עד עולם, והוא שיהיה הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה, היה ממלא ביראה אע"פ שאינו ממלא בחכמה מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו, וכל מי שאין בו יראת שמים אע"פ שחכמתו מרובה אין ממנין אותו למינוי מן המינויין שבישראל, כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות, והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם, שנאמר כסאך יהיה נכון עד עולם, ולא זכה אלא לכשרים שנאמר אם ישמרו בניך בריתי, אע"פ שלא זכה אלא לכשרים לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם, הקב"ה הבטיחו בכך שנאמר אם יעזבו בניו תורתו ובמשפטי לא ילכו ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם וחסדי לא אפיר מעמו.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמ"א

מי שהוזק לרב בעיר, אפילו החזיק בעצמו באיזה שררה, אין להורידו מגדולתו אף על פי שבא לשם אחר גדול ממנו (ריב"ש סימן רע"א). לח' אפילו בנו ובן בנו לעולם קודמים לאחרים, כל זמן שממלאים מקום אבותיהם ביראה והם חכמים קצת. (רמב"ם פ"א מהלכות מלכים). ובמקום שיש מנהג לקבל רב על זמן קצוב, או שמנהג לבחור במי שירצו, הרשות בידם, (כל בו). [לט] אבל כל שקבלו הקהל עליהם, [מ] וכל שכן אם עשו (יג) ברצון השררה, אין לשום גדול בעולם להשתרר עליו ולהורידו (שם בריב"ש).

מגן אברהם סימן נג ס"ק ל"ג

ואין הציבור יכולין למחות. ומיירי שקבלוהו לש"ץ כל ימי חייו וא"כ בודאי ע"ד כן התנה שאם לפעמים לא יוכל להתפלל שימנה אחר לסייעו וא"כ בנו קודם ועוד שאפ"ל לא הי' האב ראוי לכך שורת הדין שבנו קודם שמנהג המקום הי' שם שהבנים מתמנים תחת האבות וכלל גדול אמרו בכל המינויים שהבן קוד' אפ"ל בכ"ג ואפ"ל יש אחר' גדולים ממנו עכ"ל הרשב"א סי' ש' וכ"ה בספרי שכל המנויין בניהן קודמין וכ"כ בכה"ג ורשד"ם בי"ד סי' פ"א כ' דבחכם הממונה להרביץ תורה או לדין לא אמרי' כך עכ"ל, ובס' י"מ מח"ד ח"ב פי"ט דכל המינויין שהם כתר תורה אין בניהם קודמין רק מהלל הנשיא ואילך נהגו שבניהם קודמין ע' פ' י"ג דכתוב':

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן יב

היוצא לנו מזה לענין ולנידון שלפנינו אי אין רוב הציבור מסכימים עליו להיות להם לרב ותופס ישיבה וכדומה אין לו להשתרר עליהם מטעם נחלת אבותיו כלל, ומ"ש הרמ"א ביו"ד ססי' רמ"ה בניו קודמים נמי אהחזיק עצמו בשררה [קאי] אבל לא אהוראה ורבנות, אך אי הציבור הסכימו עליו אפילו יהיה טעמם משום שרוצים לעשות נחת רוח לרבם זצ"ל ומשום דאית לי' זכות אבות פשיטא דזה המנגדו שלא כדין עושה ומצער הציבור ועתיד ליתן את הדין, ואפילו יהיה גדול הרבה ממנו מ"מ הלא ר"ע ור' יהושע היו גדולים מראב"ע ואפ"ה מנוהו לראב"ע נשיא מפני שר"ע לא היה לו זכות אבות ור' יהושע היה בר פלוגתא דר"ג, ש"מ כיון דראב"ע היה ראוי להיות נשיא על כל ישראל זולת איזה חכמים שהיו גדולים ממנו בתורה ומיהו בשארי מילי היה הוא עדיף מינייהו אין ראוי שיפסידו כל ישראל מפני ב' וג' אלו, וה"נ בכל עיר ועיר אין החיוב שיהיה הממונה פרנס על הציבור גדול מכל לומדי העיר דוקא כי לפעמים הוא מרוצה לציבור ולא החכמים האלו אעפ"י שהם גדולים מזה בתורה, כיון שעכ"פ לכל הציבור ראוי זה להיות מנהיג לא יפסידו הם עבור

ב' לומדים אלו, ואי ח"ו עבדי שלא כדין ודתה"ק להביא הדבר בפלילים ענשם חרוץ ולא אקוה זה ח"ו, וה' ישפות שלומן, וירים קרן לעמו, ויהי עלינו נועמו, הכ"ד א"נ. פיזינג עש"ק ב' מנחם ק"פ לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ וכעת רואה אני ראי' אחרונה גדולה מכולן והוא דאיתא במדרש פ' פנחס ע"פ יפקוד אלקי הרוחות וכו' שהיה משה סבור שבניו יורשים מקומו ונוטלים שררתו וכו' אמר לו הקב"ה לא כמו שאתה סבור וכו' הרבה שרתך יהושע והרבה חלק לך כבוד והוא פורס את מחצלאות וכו' נוצר תאנה יאכל פריה וכו' עכ"ל מדרש יע"ש, והנה מרע"ה בעצמו אמר אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם ואשר יכול לעמוד נגד רוח כל אחד ואחד כמבואר במדרש ואילו לא היה יודע בבניו כל אלו המדות לא היה מבקש להם גדולה שהיה סותר א"ע בתפלתו, אע"כ היו הבנים ראויים לכך והקב"ה לא אמר שיהושע יותר הגון לכך אלא שסידר הספסלים ואת המחצלאות, וקשה הא כתיב תחתיו מבניו אע"כ בכתר תורה לא נאמר זה, אבל אלעזר ירש גדולתו של אהרן דבכה"ג המצוה תחתיו מבניו ולא ברבנות וזה ראי' ברורה לפע"ד, ובתשו' רמ"א דא"ד נדפס בסוף תשו' א' מרב א' נקרא מו"ה שואל ונעלמה ממנו כל הנ"ל במ"כ:

שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן שיב

קונטרס שש מעלות לכסא

שאלה. לברר דין רב בעיר שנתבקש בישיבה של מעלה והלך לעולמו. והניח בן ראוי למלא מקומו וגם חתנו בעל בתו ראוי למלא מקומו. והבן ההוא לא רצה לקבל על עצמו עול הרבנות. אם חתנו יורש גדולתו. באשר בעיר מחלוקת שרבים וכן שלמים רוצים בחתנו ההוא. ולעומת זה צד כנגדם רוצים באחר מן העיר ההוא:

(א) תשובה. הנה יש להעיר בזה כמה ספיקות לבטל בזה דין ירושה. א) דאיתא בהוריות (י"א ע"ב) גבי אין מושחין מלך בן מלך ואם תאמר מפני מה משחו את שלמה מפני מחלוקת אדוני' את יואש מפני עתלי' כו' אמר מר אין מושחין מלך בן מלך מנלן אמר רב אחא בר יעקב אמר קרא למען יאריך ימים על ממלכתו ירושה היא לכם ומנלן כי איכא מחלוקת בעי משיחה ולא כל דבעי מלכא מורית לי' לברי' מלכותא אמר קרא בקרב ישראל בזמן ששלום בישראל [וקרינא בי' הוא ובניו אפי' בלא משיחה. כן הוא בגמ' הוריות] ובכריתות (ה' ע"ב) פירש"י בזמן ששלום בישראל הוה המלכות ירושה ולא בעי משיחה אבל כי איכא מחלוקת לאו ירושה היא ובעי משיחה מתחילה. וא"כ כיון שיש מחלוקת בין בני העיר הא לאו ירושה היא. ב) דכתב החת"ס חלק או"ח סי' י"ב דאין מינוי תורה בכלל ירושה. ג) דלא כתיב בתורה בירושת מלך אלא בן דכתיב הוא ובניו. וכן בכהן גדול כתיב הכהן המשיח תחתיו מבניו. אבל שאר ירושות אין לנו. והרי מצינו בעבד עברי עובד את הבן ואין עובד את הבת. וא"כ האיך ירש חתנו דאתי מכה בתו. ובתשו' עבוה"ג סי' מ"ט כתב וז"ל וא"כ הם שבאו לנהוג שררה בשביל נשותיהם לא דברו נכונה כי אין לבנות לירש גדולת אביהם. כי עיקר מקור מוצא דין זה שיוכל אדם להוריש גדולתו לבניו. הוא מהא דאיתא בת"כ פ' צו. והמעייין שם יראה באר היטב שאין לבנות גדולת אביהם עכ"ל. והגם שבסוף שו"ת הרמ"א יש תשובה אחת מהגאון ר' שאול דחתן יורש מגדולת חמיו והביא ראיות לדבריו. הנה גם העבוה"ג כתב דיש לו ראי' מת"כ [פרשה ב' פרק ה' הל"ב] ושם איתא מלמד שהבן קודם לכל אדם שבעולם ואם אינו ממלא מקום אביו יבא אחר וישמש תחתיו. משמע שאין ירושה אלא לבן. ד) אף אם נודה דשאר קרובים יורשים הלא הבת בעצמה אינה ראוי' לרבנות. והאיך יהי' הבא מכחה יורש. ואף שמצינו שירוש בקבר להנחיל ליורשיו. היינו משום שאם הי' בחיים הי' יורש משא"כ אשה דלעולם לא תוכל לירש לעצמה. ואפי' בן הבת לא ירש ברבנות. וכ"ש בעלה. ה) דאף אם נברר שבן הבת יורש. י"ל דהיינו משום שיכול לומר מכח אביו דאמא קאתי. וכהא דב"ב (קנ"ט ע"א) דמצי למימר מכח אביו דאבא קאתינא. אבל חתנו שבא לירש מכח אשתו. הא אשתו עצמה לא תוכל לירש וכנ"ל. ועוד דבאיזה אופן תזכה הרבנות לבעלה. אם מדין קנין. הלא מפורש במרדכי סוף פרק החובל ובב"י [חו"מ] סי' רע"ו דשררה אינו יכול למכור לאחר. והובא ברמ"א [חו"מ] סוף סי' קמ"ט לפסק הלכה. ומשמע דה"ה ליתן לאחר. ואם מדין ירושה. הלא אין בעל יורש את אשתו מחיים. ו) אף אם נודה דחתנו יורש וכדעת הגאון ר' שאול שבסוף שו"ת הרמ"א. הני מילי כשאין בן ראוי למלא את מקומו. אבל כאן כשיש בן יורש הבן ברגע שהאב הלך לעולמו. ואם אח"כ אין הבן רוצה. איך תירש עתה הבת. והרי כבר נתרוקן רשות להבן. ונשוב על ראשון ראשון כרשום שש מעלות לכסא. ונעלה אל המעלה הראשונה. וזה שמו אשר נקרא לו "סלע המחלקות":

חבצלת השרון - הסברה שאין ירושה ברבנות היא דאין זה מינוי כשאר מינויים אלא תלוי על כתר תורה שלו ואין זה בא בירושה.

שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן שיב

ל) עתה נעלה להמעלה השני' ושמו יקרא כתר תורה כי בו יבואר דין רבנות אם איתא בירושה: והנה החת"ס חלק או"ח סי' י"ב הוקשה לו דברי הרשב"א בתשו' סי' ש' וז"ל ועוד שאפי' לא ה' האב יכול לעמוד בשימוש. אם הבן ראוי לכך כו' שורת הדין שהבן קודם לכל אדם. כי לפי מה שאני רואה ממנהג אותם מקומות שהבנים מתמנים מדעת הציבור חזנים תחת אבותיהם. וכלל גדול אמרו ז"ל בכל מינויים שאם הבן ראוי הוא קודם לכל אדם ואפי' כ"ג אם ה' בנו ראוי וכו' הבן קודם וכו' והוקשה לחת"ס דפתח במנהג וסיים בדינא. ע"כ תירץ החת"ס דלכאורה קשה ל"ל בכ"ג קרא דבן קם תחת אביו [יומא עב ע"ב] ת"ל מדכתיב במלך כל ישראל לרבנות כל המינוין בישראל [ספרי שופטים]. וא"כ ל"ל קרא מיוחד לכ"ג. ותו דממעט משוח מלחמה [יומא שם]. ומי גרע משאר מינוין. ומזה העלה החת"ס דמינוי קדושה אינו בכלל ירושה. וע"כ אצטריך קרא לכ"ג וחוזר וממעט משוח מלחמה. וכ"ש שאר מינוי קדושה. וחזן הכנסת דקדושה הוא תלי במנהגא. יש מקומות הנהיגו חזן הכנסת בבהכ"נ מקדש מעט ככ"ג בבהמ"ק. וע"כ מינוי תורה אינו בירושה דהוא מינוי קדושה. וילפינן מדאצטריך קרא לכ"ג ומדמעט משוח מלחמה דמינוי של קדושה אינו ירושה לבניהם יע"ש באריכות:

לא) ודבריו תמוהים הרבה דמה שהוקשה לו מכ"ג. הא צריך קרא להלכתו דבעי משיחה. ועוד כיון דבעי משיחה. שוב אי אפשר ללמוד ממלך. דמה למלך שאפי' משיחה לא בעי. וגם מ"ש דילפינן ממשוח מלחמה דמינוי קדושה אינו בירושה. אדרבא נלמוד מכ"ג דאיתא בירושה. דבדינים אלו אזלינן לחומרא כמ"ש בתשו' גינת וורדים. וכללא כל היכא דאיכא למילף לקולא ולחומרא לחומרא ילפינן שמחויבין למנותו תחת אביו וכמ"ש בתשו' גינת וורדים. וא"ל דמכ"ג לא ילפינן דהוי שני כתובים הבאים כאחד דכתיב נמי קרא במלך. ואי ילפינן מכ"ג ל"ל קרא במלך. ודווקא ממלך ילפינן. ולא קשה ל"ל בכ"ג. דאיצטריך קרא משום דהוי מינוי קדושה. אבל מכ"ג אי אפשר ללמוד מדצריך קרא במלך. אבל הא ליתא. דצריך קרא במלך שלא יטעון משיחה. דאי נילף מכ"ג. הא בן כ"ג טעון משיחה. ועוד שהרי כל הקודם בנחלה קודם בכבוד כמ"ש הרמב"ם בה' מלכים [פ"א ה"ז]. ודין זה יליף בת"כ [שמיני פ"א] מובנים לא ה' להם. והובא בהגמ"י שם. ולדבריו הא מוכח דמכ"ג לא ילפינן:

לב) ועוד דלדבריו דכל מינוי קדושה אינו בירושה וחיודש שחדשה תורה בכ"ג האיך נילף מינוי כללא. הא מחיודש לא גמרינן. ובתשו' עבודת הגרשוני סי' מ"ט ז"ל כי עיקר מוצא דין זה שיכול אדם להוריש גדולתו לבניו. מהא דאיתא בת"כ פ' צו. והא קרא בכ"ג כתיב. ומינוי נוכל ללמוד גם מינוי קדושה:

לג) ועיקר דבריו ליתן טעם במשוח מלחמה משום דהוא מינוי קדושה מרפסין איגרי. דבגמ' [יומא עג ע"א] ממעט מדכתיב תחתיו מבניו אשר יבא אל אהל מועד לשרת בקודש. וא"כ הכתוב אומר המשרת בקודש הוא בירושה. והוא אומר דמשום דהוא מינוי קדושה אינו בירושה. אתמאה:

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן יג

ע"כ דברתי מדרך מוסר וד"א, אמנם הנוגע מזה לדינא קושטא קאמינא כי עד היום הזה כבר באו לפני איזה מעשים בענין כזה והוריתי הלכה למעשה שאין קדימה לבן אם יש אחר טוב ממנו וכ"ש שהציבור חפצים באחר, והאמנם הרמ"א ב"ד ססי' רמ"ה העתיק דברי הרמב"ם בהל' מלכים ומשמע שעכ"פ אם אין מנהג או אין ציבור חפצים דוקא באחר יש קדימה לבנו גם לרבנות, אך המג"א ססי' נ"ג מייתי תשו' רשד"ם (והוא בסי' פ"ה שם ובסוף התשו' ע"ש) וגם דברי הרמ"ע דכל זה בשארי התמניות אבל במינוי רבנות של תורה הפקר הוא כדאיתא ביומא [ע"ב ע"ב], ואפילו משוח מלחמה אינו מוריש מינויו לבנו ולכה"ג אצטריך קרא ולא ילפינן ממלך מינוי קדושה ממינוי מלכות ושארי פקידות דמייתי תוס' סוטה מ"א ע"ב, ובעשרה מאמרות כתב אנשי בית שני ראו שניטל המלכות מבני דהע"ה לגמרי על כן

הנהיגו מהלל ואילך למנות נשיא תורה מזרע דהע"ה לקיים לא יסור שבט מיהודה ומשו"ה היה להם מן אז והלאה בירושה מטעם מלכות לא מטעם תורה, וכבר הארכתי בזה בתשובה והעליתי כן להלכה, שוב מצאתי בס' גנת ורדים חי"ד ססי' ז' ח' פלוגתא בזה:

ואמנם היום חזרתי ועיינתי בזה לקיים דברי הרמ"א סי' רמ"ה, דודאי נשיא התורה בזמן חז"ל היה כעין מינוי קדושה לבד לא שירות וזה איננו בירושה, אך עכשיו הוא כמשועבד לקהל לעשות צרכיהם בשכר ולא גרע מש"ץ ואטו מפני שהוא ג"כ שר בתורה מגרע גרע, הרי קמן דמהלל ואילך אע"פ שהיה נשיא תורה מ"מ כיון דפתיך בהו ג"כ זכר למלכות ב"ד ירשו בניהם ה"נ דכוותיה, וב"ה שזכיתי להפך בזכותי דת"ח ובניהם אחריהם:

אך מ"מ בענין רבנות דמדינה שעיקרו שיהי' גדול מכל רבני המדינה ושישאלו ממנו ועל פיו יצאו ויבואו, ואם איננו גדול מהם בודאי לא יועיל ירושת אבותיו ואי גדול מכולם אזי אפילו איכא בעלמא גדול מזה מ"מ זכות אבותיו יעמדו לו להקדימו, אבל אי איכא במדינה גדולים ממנו אי אפשר לומר שיש לו קדימה, וא"כ אפילו אחר שיתפרסם לי כן שהוא זה גדול מכולם אם אכתוב כן אפילו יהיה אמת מ"מ אני כמטיל קוצים בעיני הרבה רבנים, ע"כ לכשיגיע הדבר לכלל זה צריך מיתון והתחכמות והזמן יגיד לטובה ואחתום בכרכה מרובה כנפשו היקרה ונפש אוהב נאמן: פ"ב יום ה' ב' אדר תק"צ לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ

שו"ת גינת ורדים חלק יורה דעה כלל ג סימן ז

ומ"מ נר' לומר דעכ"ל"ק הרשב"א שאין לדקדק בהפרש זה אלא כשהפרש זה הוא דבר מועט קל ונקל אבל אם האחר הוא מופלג הרבה מן הבן שהבן אין לו יחס והשוואה עמו אז מעבירין את הבן וממנין אותו האחר משום רווחא טובא דקמטי לצבור במינוי האחר וזו סברא נכונה ולמדנוה מדברי הרשב"א שכת' בסוף התשו' ההיא וז"ל אע"פ שיש אחריו גדולים כמוהו או גדולים ממנו הבן קודם כו' ומדקדוק לשונו דקנקט לה בתריי בבי דקאמר גדולים כמוהו או גדולים ממנו משמע דההפרש הוא דבר מועט שיש לומר בו שהיה האחר כמוהו או גדול ממנו דמשמע דסוג אחד יכול את שניהן והם בקירוב וקרוב זה להיות כזה אמנם אם האחר מופלג וגדול הרבה מן הבן שהבן אין לו שם כלל עם האחר אז ידחה הבן ויפסיד זכותו וממנין את האחר. ומצאתי שהרשד"ם בתשו' י"ד סי' פ"ה כתב כן מסברא דנפשיה ועכשו מצאנו סמוכות לסברא זו מדברי הרשב"א.

שו"ת הרשב"א חלק א סימן ש

תשובה הדין עם שמעון שליח צבור מכמה טעמים. האחד כי שורת הדין מי שמתנה עם הצבור לשמש בפניהם בדבר מן הדברים אינו מתנה בדוקא שיהא הוא משמש בעצמו לעולם באותו שמוש בלתי שיסייענו אחר לפרקים בזמן שהוא אינו יכול. אלא דעת הקהל ודעת המשמש להיות הוא משמש בפניהם רוב הפעמים. ואם פעמים הוא צריך לסיוע אחרים שיעמיד אחר תחתיו אותו זמן מועט שהוא צריך לסיוע. וכן שנינו בתוספתא מי שהיה בלן לרבים ספר לרבים נחתום לרבים שולחן לרבים ואין שם אחר אלא הוא והגיע זמן הרגל ומבקש לילך בתוך ביתו. יכולין לעכב על ידו עד שיעמיד אחר תחתיו. ואם התנה עמהם בבית דין או שיעברו עליו את הדרך הרשות בידו. ואם כן שליח צבור זה שהוא צריך לפרקים לסיוע בנו הרשות בידו. שמתחלה על דעת כן התנו מן הסתם. ועוד כי מתוך לשון התקנה נראה שמתחלה התנו עמו בכך בפירושו. שכן כתוב בלשון התקנה ואין לקהל למנות אחר לעזור לחזן הנזכר בשום דבר מהדברים הנזכרים לבד מי שימנה החזן הנזכר. ושלא יוכל שום אדם להתמנות עליו ולא לבא עליו בשום דבר מכל הדברים הנזכרים או השמוש הנזכר אלא בעצתו וברצונו. פשוטן של דברים אלו נראה שהקהל מתחלה העלו על דעתן שיהא צריך החזן לעתים לעזור שיעזרנו ויסייענו בשמוש. והדין נותן וכי עלה על דעת הקהל שיהא זה עומד בבוריו כל ימי חייו? שלא יחלה או שלא יקרנו אחד ממקרי בני האדם? ועם כל זה התנו בפירוש שאפילו יצטרך לעזור לא יהא רשות ביד הקהל למנות אחר שיעזרנו. וגם לא יהא אחר רשאי לעזור מדעת עצמו אלא אותו שימנה הוא מדעתו ורצונו. וגם אם יחלה שנה או יצא מן העיר שנה אין הציבור יכולין למנות אחר אלא מי שימנה הוא שכן נוסח התקנה. ואם חס ושלום יהיה חולה או יהיה לו לצאת לדרך שימתינו לו שנה אחת עד שיחזור מדרכו או מחליו. ואחר השנה עצת הקהל אם ימתינו לו

יותר או מה שיראו בעצתם להתנהג עמו. ואין לקהל למנות אחר לעזור לחזן בשום דבר מהדברי' הנזכרים לבד מי שימנה החזן הנזכר. כל זה לשון התקנה. נראה מתוך לשון זה שאפילו יחלה שנה תוך שנה אינן רשאין למנות אחר לעזור. אלא אותו שימנה החזן ואותו שימנה הוא שיתמנה. ואף על פי שענין זה מבואר מפורש מלשון התקנה כמו שאמרנו. אני אומר אפילו לא יהא מבואר כל כך אלא מסופק כיון שיש חרם בדבר הולכין להחמיר ולא להקל. ואין לאחר לערער עליו בדברים אלו. **ואם הבן ראוי לכך אף על פי שאינו ערב בקולו כמו אם קולו אינו משונה. והוא הגון ואין מכשלת עברות תחת ידו דבר ראוי הוא שיהא בנו קודם בסיועו לכל אדם. ועוד שאפילו לא הי' האב יכול לעמוד בשמושו. אם הבן ראוי לכך אף על פי שיש אחר טוב ממנו שורת הדין שיהא הוא קודם לכל אדם.** כי לפי מה שאני רואה ממנהג אותן המקומות הבנים מתמנים מדעת הצבור חזנים תחת האבות. וגם זה היה אביו ואבי אביו חזנים לפי מה שכתוב בנוסח הטענות וכלל גדול אמרו ז"ל בכל עניני המנויין שאם היה הבן ראוי הוא קודם לכל אדם. ואפילו כהן גדול אם היה בנו ראוי אף על פי שיש אחרים גדולים כמוהו או גדולים ממנו הבן קודם שנאמר (ויקרא ו) והכהן המשיח תחתיו מבניו. וכל שכן עכשיו שאב קיים ומשמש בשמושו אלא שצריך עזר לקצת ימים שהדין נותן שיהא בנו קודם לכל אדם.

שו"ת גינת ורדים חלק יורה דעה כלל ג סימן ח

ואני אומר במחילה ממעכ"ת דהמדקדק בדברי הרב מהרשד"ם יראה דרצונו לחלוק על הפוסקים שאחר שכתב בסי' פ"ה על דברי הרשב"א שכתב שבכל המינויים שאם הבן הוא ראוי הוא קודם לכל אדם וכו' כתב וז"ל דפשיטא דהיינו שהבן הוא גדול והאחר גדול ממנו קצת כו' אמנם אם האחר הוא גדול והבן אין לו יחס עמו פשיטא דלכ"ע הגדול קודם וכ"ש מי שאינו ראוי כי המרביץ תורה ומנהיג צריך שיהיה פקיע בדברי תורה בין בדיני ממונות כו' עד שלבי אומר לי בלי ספק שלא דבר הרב בענין ת"ח שהרי כתיב צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד כו' משמע שאפי' שחלק בראש בין היכא דיש לו לבן יחס עם האחר לאין לו עכ"ז לא ערב אל לבו לומר דגם תלמידי חכמים בכלל משמע דס"ל דבת"ח אע"פ שיש לו יחס מ"מ האחר שהוא גדול ממנו קודם וכדמוכח מהראיה שהביא מקרא דצדק צדק תרדוף דמיירי כשיש יחס זה עם זה ועכ"ז לב"ד צריך לרדוף אלא דרואה אני דגם מהרשד"ם לא אמרה לענין מעשה דבין במינויים דעלמא בין במינויי ת"ח אם אין יחס עם האחר הגדול קודם אמנם מסתמיות דברי הפוסקים יראה דאפילו לא יהיה לבן יחס מ"מ הבן קודם וכן נראה דהא כיון דממלך ילפינן לה ובהדיא כתב הרמב"ם בה' מלכים דאם היה קטן משמרין לו המלוכה כדאשכחן ביהודיע דשמר המלוכה ליואש ובן שבע שנים המליכו ופשיטא ודאי דלא היה לו יחס עם יהודיע לפי שהיה קטן ורך בשנים ועכ"ז הוא קדם.

וכן הוגד לי מפי כמה"ר חייא שלום שעשה מעשה בצפת טוב' הרב הגדול המקובל האלקי כמה"ר שלמה אלקבץ שאחר שהסכימו כל בני קהלו של הרב משה אלשך להושיבו בראש והתחילו לחתום בשטר מנען הרב המקובל הנז' עד שיגדל בנו של הרב כמה"ר אברהם שלם שהוא היה חכם הקהל והמתינו לבנו עד שהיה בר מצוה והמליכוהו במקום אביו אע"פ שלא היה לו יחס עם הרב כמה"ר משה אלשיך שהיה באותו פרק כבן ששים שנה.

שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן שיב

(כ) [אמר שמואל. זהו המהדו"ק שכתב כ"ק אאמו"ר. זצללה"ה. אבל אחר זמן אמר לי בע"פ כשדיבר עמי אודות דין ירושת הרבנות שמחזורתא עפ"י מה דאיתא בספר כנסת יחזקאל סי' י' דאף דקי"ל דלחדש דבר צריך רוב מנין ורוב בנין יחד. מ"מ אם צד אחד מהם שהוא רוב מנין או רוב בנין לבד רוצים בש"ץ הראשון. יקום על משמרתו. דדוקא לחדש דבר צריכין שניהם. וראייתו מש"ס חולין (ע"ו ע"ב) גבי צומת הגידין חד אלימא וב' קטיני איפסק אלימא אמר רב זביד אזדא רוב בנין איפסק קטיני אזדא רוב מנין וטריפה. מר בר רב אשי מתני לקולא איפסק אלימא האיכא רוב מנין איפסק קטיני האיכא רוב בנין. ופסקו כל הפוסקים כמר בר רב אשי עי' ביו"ד סי' נ"ו [סעי' ז']. עכ"ד. כן נמי הדין בירושת הרבנות דאם היורש יש לו רוב מנין לבד או רוב בנין לבד אין מפקיעין ממנו ירושתו אלא אם כן אין לו לא רוב בנין ולא רוב מנין. אז פקע ירושתו וע"ז אמרו בזמן ששלום בישראל ולא בזמן שיש מחלוקת. ויותר לא הגיד לי איך יפרנס

ע"י פסק זה סוגיית הגמ' והפוסקים וגם בין הכתבים לא מצאתי. ובודאי הי' דעתו לכתוב עוד בזה אלא שלא הספיק [או כתב ונאבד] ונשאר בלתי נגמר ונעתק מה שנמצא:

כא) ונהירנא עוד כשהיינו בעיר לויביטש עת פטירת הרה"ג כו' מוה' דוב ז"ל והי' שם עוד מחו' הגאון האדיר כו' מו"ה ישראל יהושע זצלה"ה האבד"ק קוטנא והגאון מוה' חיים אלעזר זצלה"ה האבד"ק קאליש. ובן הרב הנפטר ז"ל הוא הרב מוה' אפרים שלמה ז"ל שהי' אבד"ק ליפנא. ובעת ההוא הי' אבד"ק פיעטריקאו דקוא. תבע מהעיר את מקום אביו ז"ל מכח ירושת הבן. וישבו ב"ד לדון בזה ושנים מהם הי' הגאונים מקוטנא ומקאליש הנ"ל. וכ"ק אבי אדומו"ר זצלה"ה לא הי' מהב"ד הלז ופסקו הם ז"ל כדברים האלה שאם יהי' לבן הרב הנ"ל רוב מנין או רוב בנין אז זכה בהרבנות מכח ירושת אביו ואם לא אין לו שום טענה ע"ז. ובאתי וספרתי הדברים לפני כ"ק אבי אדומו"ר זצלה"ה ואמר ב"ה ששם בפיהם דבר אמת שכווננו את ההלכה לאמיתיה של תורה. ולא הגיד לי בפלפול הלכה זו מאומה:

שו"ת שבט הלוי חלק ד סימן קכח

בענין ירושת הרבנות לבן הרב ולחתנו, בענין מעלת תלמיד בזה

פה אוברנאו לוצרן ב' דברים תשל"ח לפ"ק.

היות שאין לי פה הספרים הנצרכים אכתוב יסודי הדברים בשורשם וממילא רווח שמעתא, הנה בעצם ירושת הבן כסא הרבנות של אביו ידועים דברי הרמב"ם פ"א ממלכים ה"ז, וכל הקודם לנחלה קודם לירושת המלוכה, והבן הגדול קודם לקטן ממנו, ולא המלכות בלבד אלא כל השררות וכל המינויין שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם, והוא שיהי' הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה הי' ממלא ביראה אע"פ שאינו ממלא בחכמה מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו, ומזה למדו הפוסקים דין קדימה לבן אפילו במינוי של תורה אע"פ שאינו מינוי של שררה, וממילא שייך נמי הדין שכ' הרמב"ם בתחלה דכל הקודם בנחלה קודם לירושת מלוכה, וא"כ נהי שכתבו הפוסקים דבן שכ' הרמב"ם לירוש המינוי הוא לאו דוקא דהה"ד נמי שחתנו יורש גדולתו, וכמבואר בסוף תשובת הרמ"א בתשובת הגאון ר' שאול, ובבית שלמה או"ח סי' י"ג ויו"ד סי' כ' וע"ע בתשובת בית יצחק יו"ד סי' ע', וראיותיהם מדברי חז"ל בכמה דוכתי דחתנו כבנו.

מ"מ הדבר פשוט דבמקום הבן אין חתן יורש כלום, ואף דמבואר בתשובת הרי בשמים תנינא סי' כ"ו בשמש הקהל שנפטר והחזיק אחריו חתנו בשמשות ג' שנים ובן המשמש לא ערער כלום, ואח"כ התחיל הבן לערער שהחזיקה שייך לו, והשיב דאחרי שחתנו שימש ג' שנים והבן לא ערער מחל לו החזקה, והובא ג"כ בס' משמרת שלום יו"ד סי' רמ"ה, מ"מ נדון כדין אינו דומה לזה כיון שמעל' קבל בתחלה כתב הרבנות ע"י אסיפת הקהלה וגיטו הרב שליט"א לא נקרא לשם בתור רב, ולא הי' עדיין זמן מספיק כדי להחזיק ברבנות, ובלא"ה אין אנו צריכים לזה כיון שמעל' נתקבל כבר, אלא שענין המכתב שכ' כבודו שאין בדעתו לבא עוד, קשה לי לברר מכאן עד שאשמע מה בפ' כב' גיטו בענין זה, וגם אם הי' איזה גילוי דעת מהקהלה אח"כ לקבלו, כי אולי הגיע גם לאזנם השמועה שאין בדעת כב' מעל' לבא, מ"מ לא אכריע בנקודה הזאת הצריכה לבון.

ובענין עצם חזקת הבן ידועים דברי הח"ס או"ח סי' י"ב וי"ג שבסי' י"ב החזיק בשיטת הרשד"ם סי' פ"ה שהובא במג"א סו"ס נ"ג דכל מינוי התורה וההוראה ורבנות אינו בירושה, ודוקא מינוי שררה כעין מלכות הוא בירושה וכ"ה דעת הרמ"ע מפאנו זי"ע בעשרה מאמרות, וכן החזיק בזה בשו"ע דרב סו"ס נ"ג, ואמנם הח"ס שם סי' י"ג מהפך בזכות בני הרבנים וכ' דודאי נשיא התורה בזמן חז"ל הי' כעין מינוי קדושה לבד לא שירות וזה איננו בירושה, אך עכשיו משועבד לקהל לעשות צרכיהם בשכר ולא גרע מש"צ ואטו מפני שהוא ג"כ מופלג בתורה מגרע גרע, הנה הוצרך הח"ס לזה לשיטתו בסי' י"ב הנ"ל דאין מינוי תורה ירושה, וכ' בזה"ז שאני דמשועבד לקהל כש"צ, ואמנם אי משום הא הי' צריך עיון ומיתון גדול דאין מציאות של זמנינו דומה למציאות שבימי הח"ס שנתקבלו הרבנים מהעיר ומקהלה היחידה אשר בעיר והיו מרי דאתרייהו ממש שכל עניני העיר רובץ עליהם, והוא שעבוד גדול, מלבד תפקידם הרוחני, ולא גרע מש"צ וכו', משא"כ בקהלות כגון דא שהם קהלות פרטיות והתפקיד בעיקר רוחני להרביץ תורה להורות לעם באו"ה ובטהרות,

לדרוש ולעורר ואינו מוכרח כלל שתפקידי העיר מונחים עליו בכזה י"ל דהעיקר שוב שררות דתורה שאינו ירושה להח"ס ודעמי'.

ואמנם י"ל גם לאידך גיסא דכהיום יש הרבה קהלות שאין התיסדות הקהלה קדמה להרב הראשון המוריש כמו שהי' בימי קדם שהקהלות היו עתיקות עם תקנות ומסורת והם שקבלו את הרב, ולדעת הח"ס רק אותו קבלו לא בנו ויורשו, אבל כהיום למדתי מהנסיון שקודם שבא הרב הראשון לא היתה קהלה כלל, אלא ע"י השפעת הרב וצדקתו נתיסדה קהלה קדושה, ונתמנו אנשי קהל בתחלה על ידו והוא כשותף וכמיסד בקהלתם כי לו מגיע הזכות קיום שלהם, אולי בכזה הכל מודים דהבן יורש מעמדו של אביו, ואמנם י"ל גם להיפך דסו"ס סבת הטעם דאין מינוי התורה ירושה משום דהתורה מונחת ומופקרת לכל הראוי לכך ואינו דומה לירושת המלכות והכהונה וכמבואר ביומא ע"ב ע"ב, וא"כ התורה מבקשת תפקידה בעצמה וגדולת התורה דוחה לשאר הזכותים גם זכות הנ"ל, ונבוך אני בנקודה הזאת.

ואמנם כ"ז הוצרכנו לשיטת מרן הח"ס הנ"ל שאין מינוי תורה ירושה, אבל כבר יצאה הוראה לכלל ישראל כדעת רוב הפוסקים, וכפשטות דברי הרמב"ם הנ"ל ורמ"א יו"ד סי' רמ"ה סכ"ב בענין מי שהחזיק לרב בעיר דבנו ובן בנו קודם לאחרים אם ממלא מקום אבותיו ביראת חטא אע"פ שבחכמה אינו מגיע לאביו, ומש"כ הח"ס שם ד"ה היוצא לנו וכו' דמש"כ הרמ"א דבנו קודם דקאי דוקא אהחזיק עצמו בשררה אבל לא בהוראה ורבנות בצדק העיר עליו הגאון מהר"ם שיק יו"ד סי' רכ"ח דמשמעות הרמב"ם והרמ"א אינו כן אלא כולל גם מינוי תורה והוראה, וכבר הביא בשד"ח בענין חזקה דמצוה סי' ז' סי' ל"ח דאין לומר אפי' קים לי כסברת מהרשד"ם הנ"ל נגד סברת רוב הפוסקים שס"ל דהבן קודם אם הוא ראוי לכך עכ"פ. וגם הביא שם בס"ק ז"כ מתשובת מנחת שי סימן נו"ן דגם מהרשד"ם אינו מבטל החזקה מכל כל רק כשאין הבן ראוי לכך, או שאחרים גדולים ממנו כל כך שאין יחס עמו כלל, אבל אם הם רק גדולים ממנו קצת והבן ראוי לכך גם הוא מודה שבנו קודם לכל דבר יעש"ה.

ומה שהביא הח"ס בסו"ד ראי' ממדרש פ' פנחס ע"פ יפקוד אלקי הרוחות לכל בשר שהי' סבור משה שבניו יורשים אותו א"ל הקב"ה לא כמו שאתה סובר, ודעת הח"ס דכיון שמשה רבינו הי' סבור מתחלה שבניו ירשו אותו ע"כ היו ראויים לכך ואעפ"כ הקדים הקב"ה ליהושע הרי דבכתר תורה אין ירושה, הנה כבר דחו ראי' זאת בתשובת מנחת שי הנ"ל ובתשובת אורי וישעי סי' צ"ז ומובא בשד"ח ס"ק כ"ח שם, ואמנם מש"כ בתשובה מהר"ם שיק יו"ד סי' רכ"ח הנ"ל לדחות דברי רבו הח"ס זי"ע דאיכא למימר דתלמידו שאני שהוא כבנו וזכה זה ע"י שימוש וכבוד תלמידו חביב עליו כשלו, ובעניתי קשה לדחות בזה סברת הח"ס דפשיטא דלענין ירושה, גם לענין ירושת גדולה ושררה כה"ג תלמיד ה"ה כזר גמור וכנכרי חשוב אם נימא דהדין כ"ה דהבן יורש, וכמבואר ברמב"ם שנתנו לו דין נחלה, ודין קדימת נחלה. וזה לא שייך כלל בתלמיד.

אמנם מה שיראה פשוט לולא דברי הח"ס דשאני התמנות של יהושע שזה מנהיגות של כל ישראל ממש, ואע"פ שאנו לומדים מהתמנות המלך כמבואר בספרי פ' שופטים וברמב"ם הנ"ל ובהג"ה מי"י שם, שהוא ג"כ התמנות על כל ישראל, מ"מ לפי ענ"ד עדיין שאני יהושע שהי' צריך להכניס את ישראל לא"י לכבוש א"י וחלוקה, והי' מנהיג ונביא גדול יחדיו, והי' ראשון של מעתיקי שמועה של כל התורה כמבואר בריש אבות דמשה מסרה ליהושע, וברמב"ם בהקדמת הי"ד, וכ"ז לא הי' שייך בבניו, ולא שייך במק"א, וצופה נסותרות ב"ה ידע שכ"ז לא שייך רק ביהושע, ועיין מש"כ מרן הח"ס בעצמו סו"ס י"ג כעין זה בענין הרבנות של המדינה זה הנלענ"ד בזה, אבל למעשה איני מכריע כלל, כי חסרים עוד פרטים בזה, והזמן והמיתון יעשה שלו, ועוד חזון למועד.

והרני דו"ש באהבה - מצפה לרחמי ה'

תשובות והנהגות כרך ב סימן תשיט

שאלה: ירושה ברבנות

האחרונים האריכו בענין ירושה ברבנות, וזהו מעשים בכל יום, וכבר פסק הרמב"ם בפ"א דמלכים ה"ז שדין ירושה אינו רק במלך אלא בכל שררות בישראל, ולפי זה גם רבנות שהיא שררות בירושה ניתנה, ובשו"ת "חתם סופר" או"ח סימן י"ג העלה דהא דאמרינן תורה לאו בירושה ניתנה היינו באופן שיורש רק תורה, אבל בשררות רבנות בזמננו

שמשועבד לצרכי הצבור, יש דין ירושה לרבנות, ודוקא לרב קהלה, אבל רבנות מדינה וכדומה שממונה על רבני המדינה ודאי שאין בו דין ירושה, ותלוי רק ב"גדול מכולם" ע"ש.

ונראה דכל דברי החת"ס בזמנו אמורים, אבל בזמננו נשתנה המציאות, שעיקר דין ירושה היינו ברבנות שהוא כמלך, שמולך כרצונו והוא השולט לבד כאילו הוא שלו ומוריש הלאה, אבל בזמן הזה הנה בארץ ישראל בהרבה מקומות מגבילים את סמכויות הרב, וכן בגולה יש "קומיטי" שמפחד מהם, א"כ אין לו מלוכה ברבנות, כה"ג הרי הוא רק כעין פקיד שעובד, ולכן נראה דזכות ירושה היום ברבנות לא אליהם כ"כ.

ובלאו הכי עיקר הסברא צ"ב, דאף שהיום אין רבנות לתורה לבד, מכל מקום צריך רב בשיעור קומה שיוודע לקרב רחוקים, ובמלך אין צריך חכמה אלא יראה, שיש לו יועצים ושרים לנהל המלוכה, ולכן במלך אף שהיורש אינו ממלא מקום אביו בחכמה מ"מ אם הוא ביראה כמוהו מספיק, אבל צריך גם לרבנות כשרונות לקרב רחוקים ולחזק בדקי הדת, בזה אף שהוא ירא שמים אם חסר לו כאביו אינו ראוי ליורשו ובמ"ב סימן נ"ג ס"ק פ"ד בשם הכנה"ג שצריך ראוי לכך הן בענין המלאכה והן ביר"ש. (במק"א הבאתי כן בשם הקדוש ה"חפץ חיים" זצ"ל) וכל מה שכתבנו הוא אם קיימים לפנינו עוד מועמדים שהם ודאי טובים יותר, אבל כאשר אין לפנינו מועמד טוב יותר. ודאי הבן עדיף ויש לו דין קדימה ואי אפשר לדחותו.

וראוי להשתדל מאד למנות את הבן דוקא, שהקב"ה מעניק לו סייעתא דשמיא מיוחדת, אף שעתה לא נראה עליו כשאינו מלך, מ"מ עם מניו זכות אבותיו ואחריות המשרה מסייעים לו באופן בלתי טבעי, ובעינינו ראינו דבר זה כמה וכמה פעמים, ואין רצוני לתת יד לדחות הבן אף שאינו בדרגת אביו אם הוא ראוי לכך, וכמבואר בשו"ע או"ח סימן נ"ה סעיף ע"ש, ונלע"ד שגם בן שאינו ראוי למשרה ראוי לשאול בית דין דוקא והם יורו שמותר ליקח אחר אף שמקפחו מזכויותיו, ולא כל הרוצה ליטול את השם לדחותו יבוא ויטול, וברשות בית דין הקהלה יצליחו בס"ד וימצאו רב לנהל אותם. (ובמק"א הבאתי דאף במקום שיש דין ירושה ברבנות, מ"מ אינו כמו ירושה בממונות. שצריך לרב מנוי שהוא יורש מאליו, אלא צריך גם מינוי מחכמי העיר, ורק דמצוה עליהם להקדים היורש אם ראוי לכך, ואין לקפחו מזכותו, אבל אם מולך בלי מינוי ובלי דיון אין לו זכות כללו על כך).

תשובות והנהגות כרך ג סימן תס

שאלה: רב שנפטר וחתנו דורש שימנוהו למלא מקומו

בעיקר הדין אם חתנו יורש רבנות, נחלקו בזה גאוני עולם. ובסוף שו"ת הרמ"א מביא תשובת הגאון רבי שאול בן הרב העשיל זצ"ל שאינו צריך לפניו שחתנו כבנו, ומביא מירושלמי לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגלו אלו בניו של הלל והיינו בנים ובנות ע"ש, אבל בספר "עבודת הגרשוני" (מ"ט) חולק שאין חתנו יורש שגם בתו אינה יורשת שררה דרבנות, ולע"ד נראה שמינוי היורש אינו מפני שהוא יורשו ממש כמו ממונו, אלא שזהו חובת הציבור לכבד הנפטר ששימש אצלם כל ימי חייו להמשיך בזרעו אחריו אם הם מתאימים לכך, וזרע כולל בנים ובנות שבזה כבוד הוא לנפטר שחתנו ממשיך אחריו שהוא כבנו אף שאינו יורש מקומו מדין ירושה ממש.

אמנם כאן בדרום אפריקה אני מסופק מאד אם יש דין ירושה, שיש לכל בית הכנסת קומיטי עם יו"ר (טשרמען) והרב כפוף להחלטות הקומיטי, וי"ל דדין ירושה נאמר רק דומיא דמלך שהוא מולך וממשיך בנו אחריו, וכן הדין לכל עניני שררות כמוהו, אבל כאן מעיקרא הרב כמו פקיד ולא כמו שר בעו"ה, והם ממנים ומסלקים כרצונם, ואינו דומה לרב דישראל מימות קדם שהיה כמלך, ואף שאם היה ת"ח הייתי דורש לכבדו ומפני כבוד התורה יש למנות בנו אחריו, מ"מ כאן שלא היה ת"ח מיוחד אלא רק נואם מצוין, ואין רצונם בחתנו שאינו ראוי לא נאמר בו דין ירושה כיון שאינו כמלך. ובשעתו שאלו את הקדוש ה"חפץ חיים" זצ"ל על יורש אחד שרצה לזכות ברבנות, והשיב שבמשוח מלחמה אין דין ירושה, דהיום צריך הרב ללחום את מלחמת ה' ואין בו דין ירושה, ובנ"ד הרבנות של הנפטר עיקרו לנאום לבד ואין חתן נואם טוב ע"כ אין לו זכות ברבנות.

מיהו אף שמעיקר הדין אין לחתנו זכות לרבנות, מ"מ כיון שהוא נצרך ובעל משפחה גדולה, אזי כשם שבאביו מכבדו בחייו ומכבדו במותו, כך ברבו הדין כן, ומדין כיבוד הוא לתמוך בבניו אחריו שלא יתגלה שהם צריכים לבריות, ולכן

אין עניות בציבור וראוי להם להתחסד ולעזור לחתנו ולמשפחתו שהם במצוקה, ועיין רמב"ם פ"ד דשקלים (ה"ז) "ואם לא הספיקו להן מוסיפין להן אף על פי שלא רצו מוסיפין להם כדי צרכן הם ונשיהם ובניהם ובני ביתם", הרי שאפילו אין רוצים כדי צרכן מוסיפין להם, שזהו כבוד הציבור שדייני ישראל יהיה להם למחיה עד כדי צרכן, ולא יצטרכו לבריות, וכן כבוד הוא לציבור שרבים שהיה אהוב להם וחינכם לא יהיו בניו חוזרים על הפתחים, וראוי לעוררם שצריכים לעזור, ובזה גם מרימים כבוד הרבנות בישראל, שאין הרב נעזב וזרעו מבקש לחם וכמש"נ.